

sumus, opponitur secundariis naturae iuribus. Quod enim essentiae matrimonii per se est congruum et conveniens magis, ita ut oppositum plus minus dedecet, illud secundariis iuribus naturae praecipitur. Porro congruit certe et maxime convenit matrimonio, ut intrinsece sit prorsus indissolubile. Sane abhorret a matrimonio quod coniux, dum est ligatus, cogitet de alio matrimonio ineundo; minuitur enim hoc ipso illa mutua amicitia, quae tamen sponte sequitur ex tam arcta et naturali communicatione, quam alter sui facit alteri: atqui nisi indissolubilis sit unio, illud non tantum ex vitio hominis, sed per se consequi posset et consequeretur. Praeterea uxor est quadam certa ratione caro viri, et vir quoque caro mulieris; sunt enim una caro: atqui *nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam* (Ephes. V. 2); ergo natura divortium refugit, sicut odium propriae carnis, cum aliquo quidem discrimine, secundum quod coniux et caro proprie differunt. Rursus indissolubilitate matrimonii per se bono prolis certius providetur ac pudori uxoris honestius consulitur: sic communio vitae, unio animorum, status familiae ac affinitatum necessitas firmior et sanctorum est. Tandem hoc pacto distinctio familiarum certior ac pax inter diversas familias tutior est et ita bono societatis humanae melius consulitur. Quod si aliquando contingit decere ut solvatur vinculum, id non est opus fieri potestate coniugum, sed fieri potest auctoritate superioris, ideoque extrinsece. Quare merito haec indissolubilitas sancita est lege institutionis.

Obiici solent inconvenientia quaedam, quae locum habent posita indissolubilitate matrimonii cum odium seu fastidium successerit amori: verum 1) haec non praeponderant iis quae ex dissolubilitate orientur: 2) haec sunt incommoda singularum personarum; ea vero quae a dissolubilitate oriuntur, adversantur plus minus ipsi matrimonio finique intento per ipsum a natura: 3) haec non per se existunt sed ex mala hominum voluntate, qui liberi cum sint, possunt ea impedire ex quibus originem ducunt; illa vero per se ex dissolubilitate orientur. Ceterum confer quae de hoc argumento disputabimus data opera in Th. XXIII.

Iuxta modo dicta intelligimus iure damnatam proposit. 67 in Syllabo Pii IX. « Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest ».

THESIS XVII.

Traditione catholica constat matrimonium christianum non solum consummatum sed et ratum tantum esse intrinsece indissolubile in causa quoque adulterii.

I. Nunc speciatim de indissolubilitate matrimonii christiani. Adverte plures Theologos (cf. Sanchez L. II. D. 13) in hac quaestione non uti hac distinctione indissolubilitatis in intrinsecam et extrinsecam, idque unum spectare pro affirmanda sive neganda indissolubilitate, utrum matrimonium solvi possit. Cum autem negant omne matrimonium esse prorsus indissolubile solumque matrimonium consummatum christianorum tale esse affirmant, spectant reapse indissolubilitatem eam, quam extrinsecam diximus, qua matrimonium ratum fidelium et consummatum quoque infidelium carere potest. Convenit tamen inter omnes matrimonium consummatum fidelium esse prorsus indissolubile, non vero consentiunt in assignanda huius rei intrinseca ratione, nimirum an id sit iure naturae, an iure positivo Dei, an ecclesiastico, an ratione sacramenti, an ratione certae significationis. Primum oportebit veritatem demonstrare, tum eius rationem investigare. Dicimus ergo matrimonium christianum sive ratum sive consummatum esse intrinsece indissolubile etiam in causa adulterii alterutrius coniugis. Difficultas est ex verbis Matthaei XIX et ex praxi Graecorum et quorundam Patrum sententiis, an scilicet christianis propter fornicationem vel adulterium coniugis facta sit potestas, quae ob alias quoque causas Iudaeis competeat, dissolvendi nempe vinculum coniugale.

II. Doctrina est asserta a Trid. Conc. De Matrim. cn. 5. Si quis dixerit propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a coniuge, dissolvi posse matrimonii vinculum, A. S. et cn. 7. Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit et eam, quae dimisso adultero, alii nupserit: A. S. In his canonibus sermo est simpliciter de matrimonio, quod saltem est matrimonium christianorum ad quos spectant hi canones; nulla distinctione facta inter ratum et consummatum. Potestas quae negatur, est certe potestas, quae ipsis coniugibus competat; si haec enim adsit, falsi sunt per se et sim-

pliciter canones; atque de hac quaestio erat, cum hi canones sunt editi. Enumerantur causae, quae maxime valere possent pro dissolvendo vinculo, quaeque ab haereticis afferebantur pro dissolutione eiusdem. Ex altero canone habemus 1) Ecclesiam, non hanc aut illam, sed simpliciter Ecclesiam, idest catholicam docuisse et docere matrimonii vinculum non posse dissolvi propter adulterium alterius coniugis: 2) id docuisse et docere iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam: 3) anathema esse, qui in hac doctrina dixerit Ecclesiam errare. Refert Pallavicinus L. XXII. c. 4 fuisse antea propositum simplicius decretum, quo dicebatur anathema ille qui diceret matrimonia consummata propter adulterium posse dissolvi. Si sententiam spectas, eadem fere doctrina traditur in utroque decreto. Nam nequit Ecclesia non errare cum docet matrimonium non posse dissolvi, nisi id sit verum, et quidem verum iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam; nam secundum hanc id se docere testatur Ecclesia: ergo hoc ipso tridentini Patres significant id esse verum revelatum. Et sane qui affirmaret posse dissolvi in eo casu coniugium, affirmare quoque deberet errare Ecclesiam, quae id negat. Idque Protestantes faciebant. Verum Graeci, minus logici, contenti sua praxi dissolvend ea coniugia, abstinebant ab hac calumnia erga Ecclesiam latinam. Ex hac porro speciali ratione cogitandi graecorum fiebat ut ii non percellerentur anathemate, si anathema tantum diceretur eis, qui dicerent hac in re Ecclesiam errare. Ut ergo Concilium morem gereret oratoribus venetis, qui flagitabant ne anathema ferretur in Graecos, admisit eam alteram formulam propositam ab iisdem oratoribus. Non ergo est mutata doctrina, sed mutata ratio infligendi anathema, et conditio propter quam anathema incurratur. Ceterum canonem esse *doctrinalem* nemo negare potest. Asseritur enim indissolubilitatem matrimonii esse doctrinam Ecclesiae, doctrinam iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam, h. e. revelatam, Ecclesiam in hac doctrina tradenda infallibilem esse, et haereticos esse qui id negant. Porro canon proponens doctrinam revelatam et ab Ecclesia infallibiliter assertam, est certe doctrinalis. Imo et *dogmaticus* est, astruens scilicet fidei dogma ab omnibus credendum: cuius tamen obiectum directum est inerrantia Ecclesiae in ea re docenda; indirectum vero ipsa res seu indissolubilitas coniugii. « Quis catholicus (ait Pius VI epist. ad Episc. Agriensem) doctrinae caput non in eo agnoscat, quod Ecclesia docuit et docet iuxta Evangelium et apostolicam doctrinam, et in quo docendo certum sit imo expresse definitum eam non errare ».

Ut vindicemus doctrinam Concilii, demonstrare oportet illam esse reapse evangelicam et apostolicam. Id vero tum ex verbis Christi atque Apostoli, ad quae alludit certe Trid. Conc. tum ex constanti

Traditionis consensu probari potest. Cum potissimum quaestio sit utrum in causa adulterii coniuges habeant potestatem dissolvendi coniugii, qua negata, sponte sequitur negandum eam esse in ceteris casibus; hanc quaestionem praecipue agemus: quamvis quae proferemus, tum implicite tum explicite valebunt universaliter pro quocumque casu. Nota insuper quod licet nunc disserentes agamus tantum de indissolubilitate intrinseca, nolumus dicere quod haec tantum competat et haec tantum a testimoniis afferendis asseratur matrimonio, de quo loquimur, sed utrum alia quoque competat, disputabimus disserte postea.

III. Sit argumentum primum ex Traditione. Constans Ecclesiae sensus quod haec sit divina revelata doctrina, si ab aetate Conc. Flor. ascendamus ad initium, ita patet. 1) In ea Synodo Florentina latini Romanusque Pontifex aperte significarunt improbare se methodum graecorum solvendi vinculum nuptiarum causa fornicationis: idemque Pontifex in Instructione pro Armenis docuit quod « quamvis ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit ». Ita in iure canonico sancitum est, et quidem tanquam lex evangelica, allatis verbis Christi et Apostoli, c. *Ex parte, de Sponsalibus et Matrimoniis*, et c. *Gaudemus De Divortis*, quae quidem rescripta sunt alterum Alexandri III, alterum Innocentii III. Ante hos Ioannes VIII, his verbis scripserat ad Ederetum Archiep. Anglorum, an. 877: « His autem quos asseris uxores proprias contra praeceptum Domini relinquere, praecipimus neque virum ab uxore, neque uxorem a viro, nisi causa fornicationis discedere: quod si *ob hoc* discesserit, manere innuptum vel innuptam, aut sibi mutuo reconciliari; quoniam dicente Domino: quod Deus coniunxit homo non separet et ideo cum priorem legitimo sibi matrimonio iunctam quisque deserere nequeat, *nulla ratione illi prorsus conceditur aliam*, vivente priore, conducere ». Ante hunc Nicolaus I epist. ad Adonem Archiep. Viennensem an. 862. « Requiritis si dimissa uxore, quam legitime sponsatam quis duxerit, quia nomen malum postmodum ei imposuit, absque decreto generalis Synodi, liceat ei aut aliam accipere contra auctoritatem evangelicam, aut illa superstite, pro uxore concubinam habere. Quibus nos apostolica auctoritate fulti secundum evangelicam sanctionem omnino resistimus, et nec alius uxoris copulam eis qui talia agunt, dimissa superstite, habere concedimus neque concubinam habendi licentiam tribuimus ». Photius in Syntagmate Canonum Tit. XIII. c. 4 recitat canonem Concilii Milevitani mox afferendum. Idem statuitur in Capitularr. ex Collectione Benedicti L. II. n. 87 et 235, quo id decer-

nitur : « qui causa fornicationis dimissis uxoribus suis alias ducunt, Domini sententia adulteri esse notantur ». Idem seculo praecedente statutum est in Concilio Foroiulensi, addita hac ratione. « Nam etsi legatur in sacris evangelicis paginis, sola fornicationis causa dixisse Dominum dimittere virum uxorem suam, non tamen legitur concessisse aliam, vivente illa, in coniugio sibi sociare: prohibuisse quidem modis omnibus non ambigitur. Ait enim: quicumque etc. » Idem eodem seculo statuit Stephanus II responsis datis ad Episcopos Galliarum, renovans decreta Inacentii I et Leonis M. Idem seculo praecedente decretum est in Concilio Herudfordiensi in Anglia sub Theodoro Archiep. Cantuariensi c. 10. « Nullus coniugem propriam, nisi, ut sanctum Evangelium docet, fornicationis causa, relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit coniugem legitimo sibi matrimonio coniunctam, si christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propriae reconcilietur uxori ». Seculo autem V Concilium Milevitanum II canonem edidit, qui tribuitur etiam Conc. Carthaginiensi anno 407. Canon est 8. « Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari ». Item Innocentius I ad Exuperium Tolosanum Episc. « De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio, alii se matrimonio copularunt. Quos in utraque parte adulteros esse manifestum est, qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum, ut etiam hae personae, quibus tales coniunctae sunt, etiam ipsae adulterium commisisse videantur secundum illud quod legimus in Evangelio: qui dimiserit uxorem suam et duxerit aliam, moechatur, similiter et qui dimissam duxerit, moechatur ». Conc. Illiberitanum an. 305. can. 9 id statuit. « Fidelis femina, quae adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur ne ducat: si autem duxerit non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit prius de seculo exierit, nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit ». Tandem canon Apostolicus 48us secundum recensionem Dionysii Exigui decrevit: « Si quis laicus, uxore sua reiecta, aliam perceperit, vel ab alio dimissam (aut solutam), segregetur ». Neque heic interpretes Graeci Theodorus Balsamon et Aristenus audiendi sunt, qui pro suae Ecclesiae praxi tunc temporis firmanda, addunt limitationem, nempe si eiecerit *praeter rationem* vel *sine aliqua causarum legibus sanctitarum*.

IV. Seriei decretorum parallela est series testimoniorum Patrum ad aevum usque apostolicum pertingens. Ut potiora testimonia afferamus ab antiquioribus incipientes, primus occurrit Hermas, qui L. II. Mand. 4 ita Pastorem loquentem inducit: « Si sciverit vir uxorem suam deliquisse, et non egerit poenitentiam mulier et permaneat in fornicatione sua et convivit cum illa vir; reus erit peccati eius et particeps moechnationis eius. Et dixi illi: quid ergo si permanserit in vitio suo mulier? Et dixit: dimittat illam vir et per se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam et aliam duxerit, et ipse moechatur ». Iustinus Martyr in 1^a Apologia n. 15 doctrinam Christi circa castitatem commendans, haec ex Evangelio recitat testimonia « qui inspexerit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo... qui ducit repudiatam ab altero viro, moechatur ». Tum subdit. « Quemadmodum etiam ii, qui ex lege humana duplex matrimonium ineunt, ita et qui mulierem adspiciunt ad concupiscendam eam, peccatores sunt apud magistrum nostrum ». Ergo ex Christi lege vinculum manet inter repudiatam et repudiantem; et quamvis humanae leges permittant alterum matrimonium inire, priore soluto, hoc tamen apud Christum peccatum est. Idem docet Athenagoras in Legat. pro christianis n. 33. « Quicumque, inquit Christus, dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, moechatur; nec eam dimitti sinens, cuius virginitati finem quis imposuit, nec aliam insuper duci ». Tertullianus autem in lib. de Patientia c. 12 ait patientiae virtutem hoc conferre bonum utrique coniugi, cum propter adulterium unius disiunctum est matrimonium, ut alter emendetur, alter (h. e. innocens) non fiat adulter ». Non posset vero fieri talis, nisi adhuc vinculum maneret et non liceret illud dissolvere. Et in lib. de Monogamia hanc refert sententiam catholicorum, quos impugnat « Deum, vivo marito, nolle repudiatam alii viro iungi ». Clemens Alexan. Strom. L. II. c. 23 docet ex verbis Christi moechari eum, qui dimissam propter fornicationem, uxorem sibi accipit: « Scriptura legem aperte constituit, non dimittes uxorem nisi propter fornicationem. Adulterium autem existimat coniungi matrimonio, vivo altero ex separatis.... Qui autem dimissam accipit uxorem, moechatur, inquit ». Origenes in Matth. Tom. 14 monet quod « contra Scripturae legem mulieri, vivente viro, nubere quidam Ecclesiae rectores permiserunt, agentes contra id quod scriptum est: Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit, et contra illud: Igitur vivente viro mulier vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; non omnino tamen permiserunt sine ratione; haec enim contra legem ab initio latam et scriptam, ad vitanda peiora, alieno arbitrio morem gerentes eos permisisse verisimile est ». Agebatur

ergo de mulieribus repudiatis vel repudiantibus, quod repudium arbitrium legum et potestatum civilium permittebat, cui arbitrio, ob peiora mala vitanda, morem gessisse Episcopus putat Origenes. Neque enim privatorum arbitrio etiam contra civiles leges morem gessisse censendi illi sunt; nam non potuissent putare se vitare peiora mala, cum hoc esset maximum malum; neque opus fuisset ut id permetterent, cum lex quoque civilis praeter casus a se permisos divortium prohiberet; neque proinde si id fecissent digni essent excusatione. Eandem doctrinam exhibet Cyprianus L. III. Testim. ad Quirinum, n. 90 et Ambrosius, qui in Lucam L. VIII. 2-5 in ea verba: omnis qui dimittit uxorem etc. reprehendit fideles quod putent licere sibi dimittere uxores, quia id humanae leges permittebant: « Dimittis uxorem quasi iure, sine crimine, et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet; sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere; audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: quod Deus coniunxit homo non separet ». Tum Iudaeum esse monet n. 7 non christianum qui provocat ad permissionem factam a Moyse, quam Christus abrogavit. Docet praeterea ibidem (n. 6) quod si repudiata (utique secundum leges humanas ideoque etiam in causa adulterii) alteri nubat, coniugium eius adulterium est ». In lib. I vero de Abraham c. 4 statuit principium, quod « non viro licet quod mulieri non licet ». Basil. in Moral. reg. 73. c. 2: « quod non licet, ait, viro, uxore dimissa, aliam ducere: nec fas est repudiatam a marito, ab alio duci uxorem ». Atque ad id probandum citat Matth. XIX. 9 sicut est in vulgato (Cf. lib. praeced. De Fide n. 6). Nazianzenus epist. CXLIV ad Olympium (edit. maurin.) consulens cuidam Venerio ne divortium faceret, subdit: « quod legibus nostris prorsus improbatum, etiamsi romanae aliter decernant ». Adversabatur scilicet christianis legibus haec permissio iuris romani, quod non qualibet ex causa, sed certis tantum ex causis, inter quas adulterium, divortium cum solutione vinculi permittebat. Ita Chrysostomus in Matth. hom. XVII interpretans verba Christi c. V. 32 docet quod eiecta a viro manet efficientis uxor; « expulsa quoque, ait, perseverat esse uxor eius, qui eam eiecit ». Et in Serm. de libello repudii perpendens verba Pauli: Mulier alligata est legi, ait « vide quanta cum diligentia verborum usus sit proprietate. Non enim dixit: cohabitet viro quoad vixerit, sed mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit: atque adeo etiamsi libellum repudii det, etiamsi domum relinquat, etiamsi ad alium abeat, legi adstricta adulteraque est. Quando igitur vir eiicere vult uxorem aut uxor relinquere virum, huius memor sit dicti et Paulum putet esse praesentem et clamantem: *Mulier adstri-*

cta est legi: quae autem serva est et subdita legi, etiamsi millies libellum repudii accipiat, adulterii ligabitur lege. Ne mihi leges ab exteris conditas legas; neque enim iuxta illas iudicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas quas ipse statuit ». Ergo et dato repudio secundum civiles leges, quae ob adulterium id permittebant, dimittens manet adhuc vinculo ligatus, et qui dimissam ducit, moechatur. Huc quoque facit quod ibidem uxorem ab uno repudiatam, et ab altero acceptam, nec prioris nec alterius esse uxorem dicit: adultera enim nullius est uxor. Nam si vinculum solveretur, esset reapse coniux secundi. Non est ergo *de facto* seu secundum affectum coniux prioris, quia non agnoscitur: non est alterius *de iure*, quia vinculum prius manet. In libro autem De Virginitate aperte docet n. 40, quod etsi uxor sit improba, maledica, loquax, sumptuosa, aliisque malis pluribus referta, vir pariter sit ferox, iracundus, superbus, qui liberam eodem loco habeat quo servam, alter ab altera vicissim tollerandus sit et si discedit mulier, innupta maneat aut viro reconcilietur: quod si nolit in gratiam redire, mortem viri expectet: vinculum matrimonii invicem subiicere coniuges: coniugem nullum sui iuris esse: velint nolint coniuges viri et feminae, ferendam iis esse servitutem. Theodoretus in 1. Cor. VII. vv. 10. 11 ait: « hoc autem, *maneat innupta, vel viro reconcilietur*, non est contrarium illi: *nolite fraudare vos invicem, nisi forte ex consensu*. Illa enim dicta sunt iis, qui non propter aliam causam, sed propter solam continentiam separantur: hoc autem iis legem statuit, qui de aliis rebus contendunt. Et conatur quidem infractum servare matrimonii vinculum: cedens autem imbecillitati, ei qui se separaverit continentiam praecipit, hac etiam ratione prohibens matrimonii disjunctionem. Cum enim alteri coniungi prohibet, utramque partem ad prius matrimonium redire compellit ». Hieronymus (qui in Orientali Ecclesia eruditus ac plurimam vitae partem ibi degens, Ecclesiae quoque Orientalis sensa referre censendus est) ep. LV ad Amanandum n. 3. 4. « Responde non nostram sed Apostoli sententiam: *ergo vivente viro adultera erit* etc. et in alio loco: *mulier alligata est legi* etc. Omnes igitur causationes Apostolus amputans apertissime definivit, vivente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit... Quandiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus eius reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus haec propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente, Christi verba sequutus est, qui ait in Evangelio: qui dimittit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari, et qui dimissam acceperit, adulter est. Sive ipsa dimiserit virum, sive a

viro dimissa est, adulter est qui eam acceperit». Licet de muliere potissimum loquatur s. Pater, quia talis erat quaestio ei proposita, tamen et ad virum spectare quod de muliere affirmat, satis ostendit cum provocat ad verba Christi, quae de viro loquuntur, et cum exinde arguendo concludit, tum etiam cum epist. LXXVII ad Oceanum n. 3 ait. «Aliae sunt leges caesarum, aliae Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus docuit. Apud illos viris impudicitiae frena laxantur.... apud nos quod non licet feminis, aequè non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur». Atque ibid. Fabiolam excusat, quae repudiando maritum adulterum alteri nupserat, eo quod «Evangelii vigorem non noverat, in quo nubendi universa causatio, viventibus viris, feminis amputatur». Et in Matth. XIX. 9. «Ubi cumque est fornicatio et fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur.... sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam, prima vivente, non habeat». Augustinus L. II ad Pollentium c. 4°. Haec verba Apostoli (*Mulier alligata est legi etc.*) toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plena sunt, nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desiverit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir eius, non si fornicetur: licite itaque dimittitur coniux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis». Lege utrumque librum, et De Bono coniugali. Difficultas autem, quam se in hac re Augustinus fatetur experiri ad Pollentium L. I. c. 25; non versatur circa quaestionem an ita res sit, in qua dissertissime affirmantem partem semper tuetur, sed est tum in quaestione exegetica quoad ea verba Christi *nisi ob fornicationem*, quae difficultas nulla esset nisi certa esset affirmatio prior; tum in quaestione cur ita sit sive in reddenda intrinseca ratione rei, quam ipse a ratione sacramenti petit. «Usque adeo foedus illud initum nuptiale *cuiusdam sacramenti res est*, ut nec ipsa separatione irritum fiat.... siquidem interveniente divortio non aboletur illa confoederatio nuptiarum, ita ut sibi coniuges sint, etiam separati: cum illis autem adulterium committant, quibus fuerint etiam post suum repudium copulati vel illa viro, vel ille mulieri. *Nec tamen nisi in civitate Dei nostri, in monte sancto eius talis est causa cum uxore*. Ceterum aliter se habere iura gentium quis ignorat?» Beda in 1. Cor. VII. 10. «Fieri potest ut vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus exceptam esse voluit. Iam vero si nec illi nubere conceditur vivo a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit; multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere». In Capitularibus Caroli M. Ludovici et Lotarii ab Ansegiso collectis hic est canon 42.

Lib. I. «Item in eodem (h. e. concilio Africano) ut nec uxor a viro dimissa alium accipiat virum, vivente viro suo, nec vir aliam accipiat, vivente uxore priore».

Eadem doctrina elucet ex ritibus nuptiarum. Ita in rituali Gelasiano exoratur Deus «qui foedera nuptiarum blando concordiae iugo, et insolubili pacis vinculo nexuisti». Et in ordine graecorum pro Sponsalibus, Deus dicitur *σύνδεσμον διαθήσεως τειλεῖς ἄρρηκτον*. Cf. ceteros libros rituales penes Marthene.

Ex his omnibus monumentis liquet doctrinam hanc de indissolubilitate intrinseca coniugii etiam in causa adulterii semper exstitisse in Ecclesia tum latina atque olim certe in graeca habitamque fuisse ut doctrinam revelatam, ex Christi verbis et Apostoli promanantem, remque esse divina immutabili lege sancitam, contra quam nihil valeant oppositae caesarum leges.

THESIS XVIII.

Vim demonstratae catholicae Traditionis non imminuunt quae magno apparatu ab adversariis proferuntur.

I. Occurrunt nihilominus non pauca, quae rem facere videntur impeditam et quibus adversarii abutuntur (Launoius De regia in Matrim. potest. Tom. 1. p. 2. Adamus Braun Dissert. utrum matrimonii vinculum et in casu adulterii alterius coniugum iure divino, an solo iure ecclesiastico sit insolubile). Ut ea expediamus, iuverit primum haec advertere. 1) Nullius Patris aut Scriptoris aut Synodi, cuius aliqua sit in Ecclesia auctoritas afferri testimonium, de quo certo liceat affirmare quod doceat posse virum, dimissa ob adulterium uxore, eaque vivente, aliam ducere uxorem. 2) Rem primis Ecclesiae seculis non fuisse authentico magisterio definitam; unde nil mirum si quidam erraverint et errantes non habiti fuerint haeretici. 3) Certum fuisse in hac materia Patribus principium: par esse ius utriusque coniugis in alterum quoad hanc rem; quod ex allatis testimoniis satis constat, quibus et hoc Basili (ep. canonica cn. 9) addi potest: «Aequè viris et mulieribus convenit secundum sententiae consecutionem quod a Domino pronuntiatum est (Matth. XIX)». Quare quod de uxoribus ab iis dicitur, ad viros quoque transferendum erit. 4) Cum leges poenales feruntur, non semper quidquid in aliquo genere malum est, punitur, sed pro conditione hominum, id quod gravius videtur vel facilius emendabile, plectitur poena: hinc non licet inferre quod censeantur honesta et permessa ea quae a poena immunita relinquuntur. Si id advertens legas Illi-